

Spodbujanje nege gozdov v razdrobljeni gozdni posesti

Jurij Diaci²⁷, Zoran Grecs²⁸, Dušan Roženberger²⁹, Tihomir Rugani³⁰,
^{27,29,30} Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Večna
pot 83, 1000 Ljubljana

²⁸Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana

1. Uvod

Uresničevanje nege gozdov v Sloveniji v zadnjih dveh desetletjih je okvirno za polovico nižje od načrtovanih potreb v gozdnogospodarskih načrtih. Nazadovanje nege gozdov skozi daljše časovno obdobje je še posebej izraženo v razdrobljeni gozdni posesti. V zasebnih gozdovih se je nega izvajala v okviru razpoložljivih proračunskih sredstev za vlaganja v gozdove. Žal so se sredstva v zadnjih letih izrazito zmanjšala.

V gospodarskem gozdu je nega temelj njegovega večnamenskega delovanja, zato je v splošnem interesu družbe, da spodbudi izvajanje nege. Za lastnika gozda je nega tudi naložba za prihodnost. Nega ima jasno zastavljene cilje, ki so preverljivi.

Namen prispevka je primerjava intenzivnosti nege gozdov v Sloveniji s sosednjimi državami in izbranimi Evropskimi državami, prikaz mehanizmov spodbud za nego gozdov v tujini in primerov učinkovitejšega izvajanja nege pri organizacijsko povezanih lastnikih gozdov.

Prikaz mehanizmov spodbud za nego gozdov v tujini

V vseh evropskih državah se zavedajo pomena spodbujanja nege, zato imajo razvite različne mehanizme spodbud, ki so lahko v sredstvih, materialu ali zagotavljanju znanja. Nekatere države (npr. Švica, Italija, Francija) zaradi učinkovitejšega razporejanja sredstev spodbude prednostno vežejo na lastnike gozdov, ki so povezani. Na primer v kantonu Thurgau je vsak lastnik gozda član korporacije gozdnega revirja. Lastniki gozdov s prispevki krijejo četrtno stroškov delovanja korporacije, četrtno prevzamejo politične skupnosti in preostanek Kanton. Revirni gozdar hkrati opravlja naloge javne gozdarske službe ter pridobitne naloge za korporacijo. Tudi v alpskem delu Italije so lastniki javnih in zasebnih gozdov povezani v gozdarski konzorcij (Consorzioforestale). Ta zaposluje gozdarje, ki načrtujejo in izvajajo dela v gozdovih in so plačani 75 % s strani države. Drugo prispevajo lastniki oz. pridobijo na trgu.

V Avstriji lastnika motivirajo in stimulirajo za izvedbo gojitvenih in varstvenih del po eni strani s subvencijami in spodbujevanjem, po drugi strani pa z izobraževanjem in usposabljanjem za dela v gozdu ter prepričevanjem, da so investicije v gozdove v njihovem lastnem interesu. Podobno je tudi Sloveniji. Razvoj gozdov usmerja javna gozdarska služba. Sistem sofinanciranja v Avstriji se od sistema v Sloveniji razlikuje v podrobnostih, sta pa sistema v obeh državah podobna sistemu, ki je veljal za sofinanciranje vlaganj v gozdove iz evropskih skladov. Tudi na Madžarskem, v Belgiji, na Nizozemskem, v Franciji in na Portugalskem izvajanje nege gozda spodbujajo s sofinanciranjem vlaganj v gozdove.

Primeri učinkovitega izvajanja nege pri organizacijsko povezanih lastnikih gozdov

Sistem sofinanciranja vlaganj v gozdove je ustrezna oblika stimulacije lastnika gozda za učinkovitejše izvajanje nege, tako v kakovostnem kot v količinskem pogledu. V Sloveniji je ta sistem natančno določen in presega raven večine evropskih držav. Stopnjo sofinanciranja vlaganj v gozdove opredeljuje poudarjenost funkcij gozda in javni interes.

Sistem lahko uspešno deluje, v kolikor so zagotovljena sredstva za vlaganja v gozdove in obstaja pripravljenost lastnikov za izvedbo del. Poleg proračunskih sredstev so tudi druge možnosti za pridobivanje dodatnih virov za sofinanciranje nege. V nekaterih evropskih državah kot vir uporabljajo tudi:

- del trošarine za nakup fosilnih goriv in del kupnine motornih vozil (gozd kot ponor CO₂),
- del ekološkega prispevka pri plačevanju vodarine in kanalščine ter za odlaganje komunalnih odpadkov (gozd kot vodni filter in vir pitne vode),
- prostovoljne obvezne prispevke od dohodnine (npr. zveza gozdarskih društev, društva za nego gozdov),
- namenska donatorska sredstva organizacij in prostovoljcev.

Če uspemo zagotoviti zadosten vir sofinanciranja vlaganj v gozdove, lahko izpeljemo načrtovano nego na visoki kakovostni ravni. V primeru, ko ni možnosti, da bi lastnik izvedel dela sam, bi dela lahko prevzele usposobljene strokovne skupine (samostojni podjetniki, podjetja).

Da je sofinanciranje vlaganj v gozdove pomembna spodbuda za lastnika, kažejo številni primeri iz GGO Murska Sobota, ko je realizacija načrtovane nege, kljub zelo drobni posestni strukturi, nad povprečjem Slovenije. Zgledne primere učinkovitejše izvedbe negovalnih del smo srečevali tudi na GGO Kranj, kjer so številna negovalna dela v zasebnih gozdovih izvajali samostojnimi podjetniki, s tem da so del sredstev prispevali lastniki gozdov.

Zanimiv način učinkovitejše izpeljave nege so društva za nego gozdov v Avstriji (npr. Kärntner ali Tiroler Waldpflegeverein). Zaradi neprofitnega delovanja so lahko prejemniki spodbud Evropske unije, zvezne države in dežel. Namen društev je povezovanje inštruktorjev za nego, izobraževanje gozdnih delavcev in lastnikov gozdov, priprava demonstracijskih objektov in informiranje javnosti o namenu in pomenu nege gozdov.

Primerjava intenzivnosti nege gozdov v Sloveniji s sosednjimi državami in izbranimi Evropskimi državami

V obdobju 1993 – 2011 je bilo v Sloveniji negovanih 166.500 hektarjev mladega gozda, to je nekaj manj kot 1% letno od celotne površine gozda. Realizacija načrtovane nege je bila 58%. Letno je več kot 5.000 lastnikov gozda izvajalo negovalna dela. V zadnjem desetletju beležimo zniževanje negovalnih del. To je posebej zaznavno v zasebnih gozdovih, kjer v zadnjih treh letih beležimo tretjino realizacije načrtovane nege. Do vključno leta 2008 so bila negovalna dela sofinancirana tudi iz evropskih skladov in je bila izvedba negovalnih del za več kot četrtno višja. Vendar je bilo tudi v obdobju, ko je bilo več sredstev, zanimanje lastnikov za izvajanje del majhno. Lastniki so praviloma izvajali negovalna dela sami. Kljub

izobraževanju in svetovanju lastnikom, vsa negovalna dela niso bila optimalno izvedena. Marsikatero naloženo delo lastnikom ni bilo izpeljano zaradi nezmožnosti izvedbe del.

Slovenija je glede intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi na repu Evrope (preglednica 6). Glede razmerja med prirastkom in sečnjo sta nam blizu Srbija (39%) in Italija (40%), ki pa imata bistveno slabšo strukturo gozdov, z velikim deležem degradiranih gozdov in panjevcev. Poprečje za evropske države brez Rusije je leta 1990 znašalo 58%, v letu 2010 pa 62% (ForestEurope 2011). Med najvišjimi po izkoriščanju prirastka sta Švica in Avstrija, ki imata sorazmerno visoke lesne zaloge. Slabo izkoriščanje prirastka v Sloveniji je delno posledica velikega deleža zasebnih gozdov, kjer ni organiziranega svetovanja za proizvodne funkcije gozdov ter preoblikovanja organiziranosti gozdarstva in socio-ekonomskih sprememb.

Preglednica 1: Primerjava kazalnikov o gozdovih in gospodarjenju v izbranih Evropskih državah, ki so pomembni za gojenje gozdov

Država	Površina gozda (1000 ha)	Delež gozda glede na površino države (%)	Delež naravne obnove (%)	Delež sečnje glede na prirastek (%) ^a	Število posajenih sadik letno (mio)	Število posajenih sadik letno/ha ^a	Nega in obnova (ha/leto)	Nega in obnova glede na površino gozda (%) ^a
Švica	1221	33	84	99	4,5	4,1	/	/
Poljska	9192	30	5	57	/	/	100000	1,21
Avstrija	3862	48	55	94	45,0	13,5	/	/
Nemčija	11076	32	52	56	/	/	/	/
Hessen	343	/	70	/	3,0	9,6	4800	1,55
Hrvaška	2689	44	96	/	7,1	2,9	/	/
Slovaška	2011	40	59	79	43,0	23,8	50237	2,78
Češka	2657	34	1	78	146,0	61,0	43600	1,82
BiH	3232	57	59	55	6,5	3,0	60000	2,76
Srbija	2251	36	93	40	2,0	1,0	55456	2,74
Slovenija 1970-90	1049	52	90	65 ^b	/	/	29000	3,07
Slovenija 2002-2011	1173 ^c	58 ^c	98	43	1,0	0,9	9648	0,91
Slovenija ZG 2002-2011	873 ^c	/	/	37	0,66	0,8	4787	0,61
Slovenija DG 2002-2011	300 ^c	/	/	59	0,34	1,3	4861	1,80

Viri so med literaturo

^a vsi gospodarski kazalniki so preračunani na površino gozdov, ki je na voljo za pridobivanje lesa (forestavailableforwoodsupply); za države kjer tega podatka ni bilo, smo celotno površino gozda zmanjšali 10 %

^b podatek za leto 1980

^c podatek za leto 2006

Primerjava z drugimi državami glede intenzivnosti nege je težko izvedljiva, ker so deleži različnih vrsti gojenja gozdov med državami zelo različni. To posredno nakazujejo različni deleži naravne obnove med državami. Velikopovršinske vrste gojenja gozdov, kot je na primer golosečno gospodarjenje, večinoma zahtevajo umetno obnovo gozda in veliko nege mladega gozda, saj posredne nege ni. Kazalnika sta odvisna tudi od naravnih ujm in kalamitet, ki zahtevajo saditev. Ob upoštevanju teh izhodišč in ob večji teži na primerjavi z državami, kjer gospodarijo podobno kot Slovenija, npr. Švica, Hrvaška, primerjava vseeno zbuja določeno skrb. Namreč, tako po številu sadik kot glede negovanih površin mladega gozda na hektar smo med državami z najnižjimi vrednostmi. Še posebej nazadovanje v zadnjih desetletjih in zadnjih letih zahteva večjo pozornost stroke.

Razprava in zaključki

V Sloveniji so vrednosti kazalnikov nege v primerjavi z drugimi Evropskimi državami sorazmerno nizke. To je mogoče delno opravičiti s sonaravnim gospodarjenjem, delno pa je to posledica negospodarjenja, upadanja subvencij in nezanimanja za delo. Da bi razumeli kje so pglavitni vzroki odstopanj, so nujne primerjave z uspešnimi obrati v tujini, kjer uporabljajo primerljive zvrsti gojenja in imajo tudi dobre ekonomske učinke, na primer z obrati iz Švice, Bavarske in Baden-Würtemberga.

Občasno se pojavlja tudi prepričanje, da smo v preteklosti izvajali preveč nege ali celo, da je nega nepotrebna. Vendar je namen nege povsem določen: izboljšanje zmesi, kakovosti in stabilnosti sestojev ter lažja izpeljava nege in izkoriščanja gozdov v prihodnosti. Ti učinki so tudi objektivno preverljivi. Številne kazalnike lahko spremljamo v sklopu kontrolne metode, vendar pri nas pogosto manjkajo povratne informacije s trga. Za spremljavo nekaterih kazalnikov so potrebne trajne raziskovalne ploskve, ki smo jih žal veliko opustili.

V Sloveniji smo že v preteklosti nakazali, da je povezovanje lastnikov gozdov za lažjo izpeljavo gojenja gozdov potrebno (Mlinšek 1967). Danes je zaradi nazadovanja znanja pri lastnikih gozdov, boljše konkurenčnosti in potrebe po profesionalizaciji izpeljave del, povezovanje lastnikov gozdov še toliko pomembnejše. Primeri iz tujine kažejo, da je povezovanja veliko - tudi obveznega, hkrati pa je povezovanje bolj usmerjeno v neposredno delo na terenu in manj v administriranje ali zastopanje političnih interesov.

Literatura

Anonymus, 2011. Správa o lesnomhospodárstve v Slovenskej republike za rok 2010, 84 s.

Anonymus, 2011. Zpráva o stavu lesa a lesní hohospodárství České republiky v roce 2010, Ministerstvo zemědělství, 128 s.

Anonymus, 2012. Godišnje izvješće za 2011. godinu, Hrvatske šume d.o.o, 36 s.

Anon., 2011. Nachhaltigkeitsbericht 2010. Landesbetrieb Hessen-Forst, Kassel, 131 str.

Društvo za nego gozdov avstrijske Koroške. <http://www.waldpflegeverein.at/>

Forest Europe, UNECE and FAO 2011. State of Europe's Forests 2011. Status and Trends in Sustainable Forest Management in Europe, 337 str.

Hofer, P., Altwegg, J., 2006. Lernen von erfolgreichen Forstbetrieben. Ergebnisse einer Untersuchung über die wirtschaftlichen Erfolgsfaktoren aus gewählter Forstbetriebe in der Schweiz. Bundesamt für Umwelt (BAFU), Bern, 83 s.

Krajčič, D., 1999. Obseg bioloških vlaganj v gozdove v Sloveniji. Zb. gozd. lesar. 59, 33-54.

Mlinšek, D., 1967. Gojenje gozdov in medparcelno gospodarjenje v drobno posestniškem gozdu. Gozdarski vestnik, 265-272.

Poročila Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih, 1994 – 2011